

אספרה שמך לאחי

♦ ג' טבת תשפ"ד ♦

כעת נפתח לו פתח הצלה בדרך הטבע, ובכל זאת אינו תולה בטחונו בזה, כי עשה זאת רק למען חובת ההשתדלות, ובאמת שם בטחונו רק בה', לכן כעת קוראים לו חז"ל בוטח בה'.

♦ שנתיים ימים ♦

ואכן יש להבין אם כך מדוע נענש יוסף להיות בבית סוהר עוד שנתיים, שהרי בתחילה נגזר עליו להיות עשר שנים במאסר, על שאמר דיבה על עשר אחיו, אלא על שביקש משר המשקים לזכור אותו, התווספו לו שתי שנים, ומדוע? הרי לא תלה בו בטחונו אלא עשה כן להשתדלות בלבד? אלא שדוקא בגלל גודל בטחונו בה' דקדקו עמו משמים ממש כחוט השערה, שהרי מה שהוסיפו ליוסף שתי שנים היה בגלל שאמר; זכרתי והזכרתי, ואם כן נחשוב מה היה קורה אם היה אומר רק זכרתי בלי והזכרתי, האם היו מוסיפים לו רק שנה אחת? ³ לא ולא! במקרה כזה לא היו מוסיפים לו כלום, כי להשתדל צריך, רק הטענה היתה שהוא השתדל יותר מדאי ועבר את גבול ההשתדלות, ולכן נענש גם על ה - זכרתי הראשון, כי זה מברר שגם בפעם הראשונה לא היתה השתדלות נכונה. והנה כל הסיפור עם שר המשקים ראה יוסף והבין שמן השמים סבבו כך שיבא השר לבית הסוהר, וכן כל חלומו הוא רק כדי שמזה תצמח גאולה ליוסף ולכן עשה השתדלות, וכך היה צריך לעשות, אלא שנענש על ריבוי ההשתדלות.

♦ זכרתי והזכרתי ♦

צריך להתבונן ⁴מדוע דוקא שתי שנים על שאמר זכרתי והזכרתי? הרי אמר עוד דברים, ולמה לא נענש על שאמר והוצאתי מן הבית הזה, אלא שהחלום של שר המשקים היה בראש השנה, שנתיים לפני שיצא יוסף, וכיון שראש השנה הוא יום זכירה לכל באי עולם, זה הזמן לבקש מהשם יתברך

♦ אשרי הנבר אשר שם ה' מבטחו ♦

יוסף הצדיק יושב בבור האסירים במצרים, כבר שנים עשרה שנה, אף אחד ממשפחתו אינו יודע היכן הוא נמצא, כבר עברו שלש עשרה שנה שלא ראה את אביו ואחיו הצדיקים, בודד הוא בארץ הזאת, בתחילה כשנמכר לעבד באמת היה צער גדול, אבל איכשהו עוד היה יכול להתנחם באיזה הרגשה טובה, הוא רואה שה' מברך את בית אדונו המצרי בגללו, וגם

אדונו פוטיפר עצמו מכיר בזה, ומוסר בידי את כל התפקידים, וממש אין גדול בבית הזה מיוסף, ויכול להיות בדרך הטבע איזה סיכוי שיעלה במעלות ההצלחה, אבל אחרי שעבר שנה, סך הכל שנים עשרה חדשים, שמו אותו בבור, ואז אפסו הסיכויים, אין כל סיכוי בעולם שיצא משם, במצרים לא דואגים הרבה לאסירים, לא מפריע לאף אחד שהוא יושב שם, בור חשוך, האמת גם כאן ה' עזר לו, ולא רק עזר לו אלא היה ממש עמו, ויהי ידוד אַת יוסף, ה' לא עוזב יהודי גם כשנמצא מתחת האדמה, ככתוב; וַיִּדְעָתָּה הַיּוֹם וְהַשַּׁבָּת אֶל לְבַבְךָ כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים

בְּשָׂמִים מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתַּחַת" אין עוד. ואכן שר בית הסוהר השליטו על כל האסירים, אבל השאלה נשאלת עד מתי הוא יושב עם כל פושעי מצרים, בן אדם רגיל היה כבר מזמן מתיימש, אך לא יוסף, יוסף הצדיק עומד בצדקותו מתחילה ועד סוף, לא מאבד בטחונו מה' יתברך, באיזה מצב שרק יהיה, יודע הוא שה' יתברך יכול להוציא את שירצה, ה' לא צריך סיכוי גשמי להוציא, ה' מסבב את כל הסיבות, וכמו שה' הביאו ממצב הכי טוב בעולם, בשיא פריחתו, מרום המעלות עד לבור העמוק בבית האסורים בארץ נכריה, כך יכול גם להוציא, וכל כך היה יוסף חזק בבטחונו, עד שקראו עליו חז"ל את הפסוק ¹אֲשֶׁרִי הִגְבַּר אֲשֶׁר שָׁם ה' מִבְּטָחוֹ וְלֹא פָּנָה אֶל רְהָבִים וְשָׁטִי כָזָב. זה יוסף, שלא בטח על שר המשקים, כשבקשו שיזכרוהו, ונסביר את הענין; ²כאשר אדם נמצא במצור ובוטח בה' אין זה מוכיח עדיין שיש לו בטחון של אמת, כי אין לו נסיון במה לתלות את בטחונו, רק מי שאינו חסר אמצעים להיושע, ובכל זאת מבטל הוא את כל הגורמים ובוטח רק בה', זה הגיע לביטחון אמת, ולכן כל עוד ישב יוסף בבית האסורים ולא ראה כל מוצא לישועה ובוטח בה' עדיין לא הגיע לשלמות במדרגת הביטחון, אולם אחרי שעשה השתדלות טבעית והזכיר את מצוקתו באזני שר המשקים, והשר הבטיחו להשתדל למענו אצל פרעה הרי

1. תהילים

2. האדמו"ר מקוצק

3. שיעורי ר' משולם דוד סלובייציק בסם הגר"ח

4. פירוד מהרז"ו על מ"ר אות ב'.

שיזכור אותו לטובה, לכן נענש על שני לשונות של זכירה שאמר לשר המשקים.

♦ קַיִן שָׁם לַחֲשֶׁךְ ♦

הסבה להוציאו מבית הסהר כבר מוכן, השר המשקים יכול לא לזכור ואף לשכוח, אבל אֵין שְׂכָחָה לְפָנַי כְּסָא כְּבוֹדָךְ, הקב"ה לא שוכח, ובוודאי לא את בניו, והנה הגיע ראש השנה ופרעה חולם, לא פעם ראשונה שהוא חולם כך, ככבר במשך שנתיים בתמידות כל לילה הוא חולם אותו וכשקם בבוקר שוכח, כל לילה אותו סיפור מעניין, פרות אוכלות פרות, שבליים בולעות שבליים, ובבוקר ממש כמו חתול, הכל נשכח, לא זוכר כלום, אבל כשהגיע הקץ לשיבת יוסף בחושך, חלם את חלומו ולמרבה הפלא הוא זוכר מה שחלם, ולמה היה צריך לחלום שנתיים, ומה התועלת בזה, הרי בבוקר בכלל לא ידע מזה שחלם? "אלא שאם היה יוסף נותן אל לבו לשוב על זה שאמר זכרתני והזכרתני, הרי היה נגאל מיד, שהרי תשובה מועלת לכל דבר, לכן מן השמים הכינו גאולתו שלא יהיה מעוכב אפילו שעה אחת.

♦ חלום פרעה ♦

פרעה ישן טוב, הוא לא התעורר באמצע הלילה לחלום שנית, פרעה חלם חלום אחד בלבד, הוא רואה בחלום שבע פרות רעות ודקות על היאור אוכלות שבע פרות שימנות, ויממשיך לחלום שהקיץ וחוזר לישון, אבל זה היה רק חלום, וכעת בשלב השני של החלום הוא רואה שבע שבליים דקות בולעות שבע שבליים מלאות, וכל החלום⁹ לא היה מבולבל כדרך החלומות, אלא היה ברור ונראה לו כאילו הוא רואה הכל בהקיץ, אך לבסוף, הקיץ באמת, והנה הוא רואה שהכל היה חלום, בבוקר פָּעַם רוחו ומקשקשת בתוכו כפעמון, ולבו היה נוקפו לדעת את פתרון חלומו. אמר הקב"ה¹⁰ אם יבא יוסף מיד ויפתור את החלום, לא ישבחוהו בכך, כי החרטומים יגידו; אילו שאלת אותנו גם אנחנו היינו פותרים אותו לך, אותו דבר, הרי זה ממש פשוט שזה מראה על שובע ורעב, לכן המתין ה' עד שנתייגעו החרטומים והוציאו את רוחו של פרעה, ואח"כ בא יוסף והשקיט את רוחו.

♦ ניסוי פתרון החלום ♦

פרעה קורא לכל החרטומים, וכל אחד מציע פתרון אחר, אבל פרעה לא מקבל, לא מרוצה מהפתרונות, ומדוע? כי פרעה חלם לא רק את החלום, אלא גם את הפתרון, אלא שזכר את החלום, ולא זכר את פתרונו, והאמת שהפתרונות שלהם, לא התאימו לפרטי החלום, כי מה שחלם שהקיץ בתוך החלום, פירושו שהוא יכול להתעורר לתקן ולעשות משהו להטיב את החלום, וכל מה שאמרו לו למשל; שיוליד שבע בנות ויקבור אותם, או שיכבוש שבע מלכויות ואחר כך ימרדו בו, אין פרעה יכול לעשות בזה מאומה, וזה הפירוש אין פותר אותם לפרעה, וכי יכול לעשות שהבנות לא ימותו, או שהמלכויות לא ימרדו, אבל בפתרונו של יוסף יכול להועיל משהו שלא ימותו ברעב.¹² וכשנתבונן בכל הסיפור זה נראה מאוד תמוה איך אפשר שלא יוכלו חכמיו הגדולים וחרטומיו להודיע לו פתרון החלום, הרי כל בן אדם פשוט, כששומע את החלום רואה שהדברים מוכיחים שהם מורים שבע שני שבע, ושבע שני רעב, שהרי הפרות היו סימן לחרישה, והשבליים גם כן סימן הקצירה. אבל הכל היה משמים שה' יתברך המסבב כל הסיבות, סיכל עצתם והשיב אחור חכמתם, ומנע מהם הפתרון, ולולא שהקב"ה מנע מהם, ודאי שהיה להם להבין את החלום, אלא הכל עבור לסבב את פני הדבר לתת גדולה ליוסף. וכיון שראה שר המשקים שהמצב של פרעה לא תקין, פרעה לגמרי מטורף, רוחו מקשקשת בקרבו כפעמון, ואם לא ידע את הפתרון תצא ממנו נפשו, חשב בדעתו ואמר; האמת, מה זה איכפת לי? שימות! אבל הבעיה היא, שאם ימות פרעה זה ויהיה מלך אחר, אני לא יודע אם אני אשאר בתפקידי, אולי יקח אחר במקומי, לכן החליט לספר על יוסף.

♦ שר המשקים ♦

שר המשקים רשע ארור היה, כפוי טובה, הרי על ידי יוסף יצא הוא עצמו מבית סוהר, ובזמנו הבטיח להזכירו לפרעה, וכעת שיש לו הזדמנות לקיים, אינו רוצה להזכירו, רק בלית ברירה הוא מזכירו בבזיון, וכך אמר לפרעה; כשהייתי בבית הסהר יָשַׁב אתנו נער שוטה, עברי, שונא, עבד, ועל פי חוקי מצרים אין עבד מולך ולא לובש בגדי מלכות, אבל דוקא הוא יודע לפתור חלומות, וַיִּדְבֹּר שֵׁר הַמְּשָׁקִים אֶת פְּרֵעָה לֵאמֹר; אֶת חֲטָאֵי אֲנִי מִזְפִּיר הַיּוֹם, בעצם אומר שר המשקים; שני חטאים יש בידי, אחת שלא עשיתי ליוסף טובה והזכרתיו לפניך, ואחת שראיתי איך אתה מצטער כל כך על פתרונו של חלום, ולא גלית לך עליו שהוא יודע פתרונו. ובשביל מה היה צריך להתוודות על חטאו ליוסף, וכי מה זה מעניין את פרעה,¹³ אלא כדי להראות לפרעה שיש אמת בדבריו, ואין כוונתו לאהבת

5. איוב כ"ח

6. אור החיים

7. הרה"ג ר ברוך שמעון שניאורסון ז"ל

8. מעשי ה', ואזור אליהו

9. אור החיים

10. רבה פ"ט ו'

11. רבינו בחיי

12. רבינו בחיי

13. צדה לדרך

שנים ללא הקדמות מיותרות, מריצים אותו מהבור מגלחים אותו מלבישים אותו, והוא כבר עומד לפני המלך.

♦ כסא המלך ♦

במצרים היה נהוג, שאין ממליכים¹⁹ עליהם מלך אלא אם כן היה יודע ומכיר בשבעים לשונות, ופרעה היה יודע כמעט הכל, אלא שהיה חסר אחת והוא לשון הקודש [אבל מי היה יכול לבחון אותו? ...] ושבעים מדרגות היו שם, לעלות עד שמגיעים למושבו של פרעה, ועל כל לשון ולשון שהיה אדם יודע, היה עולה מדרגה אחת, כי על כל מדרגה היו לשם אנשים שהי מכירים באותו לשון, והיו שומעים דבריו, וכשהמליכו את יוסף העלוהו על כל מעלה ומעלה, שהיה מדבר באותו לשון, וכיון שהגיע למעלה העליונה אמר לו יוסף בלשון הקודש, וכיון ששמע פרעה, שיוסף יודע ומכיר לשון הקודש, ביקש מיוסף שילמד אותו, אך פרעה לא קלט, ובאמת לא פלא, הרי זה לשון קדוש, ופרעה המגושם הוא מלך של מצרים מקום הכי רחוק מהקדושה, ואיך יקלוט להתלמד לשון קדוש? ! אך פרעה נחרד ופחד על מעמדו, כי אם יוסף יפרסם ויגלה שפרעה לא מכיר לשון הקודש, אולי המצרים, יורידוהו מגדולתו, לכן אמר לו פרעה ליוסף; אני פרעה! אני הבאתי אותך עד לכאן, ולכן אינו ראוי שתעבירני מן המלוכה, על ידי שתגלה שאתה יודע לשון אחד יותר ממני, אמר לו יוסף; חס וחלילה שאעשה דבר כזה! אין לך מה לדאוג, אמר לו פרעה; אם כן הישבע לי על כך, ומיד נשבע לו, שלא יפרסם את זה למצרים.

♦ ואני שמעתי עליך לאמר תשמע חלום לפתור אתו ♦

כעת המלך פונה אל יוסף ואומר לו; שמעתי אומרים עליך שאתה פותר חלומות? אבל יוסף הצדיק גם במעמד הגורלי הזה, חלילה לא תולה את הגדולה בעצמו, ענה יוסף ואמר לפרעה; בלעדי אלגים יענה את שלום פרעה, הכל מהשם יתברך, והוא פותר חלומות בלעדי, אך יתכן שאהיה השליח מהשמים להעביר לך את הפתרון.²⁰ אמר הקדוש ברוך הוא; אתה יוסף לא רצית להתגדל בעצמך, חייך שעל ידי כך תעלה לגדולה ולמלוכה.

♦ וידבר פרעה אל יוסף ♦

פרעה מנסה את מזלו, בכל אופן אין לו ברירה, את כל

יוסף להגדילו ולהחשיבו, כי באמת לא מעניין אותו המצב של יוסף, ואין לו שום אינטרס עבור יוסף, לכן פתח תחלה להזכיר לפני פרעה החטא שעשה ליוסף, שלא זכר אותו לפניו, שאילו היה אוהב אותו לא היה שוכחו מלהזכירו, ומה שזכרו כעת זה רק עבור פרעה שלא ימות.

♦ בראש השנה יצא יוסף ♦

בראש¹⁴ השנה יצא יוסף מבית האסורים, בליל ראש השנה¹⁵ בא גבריאל ולימדו שבעים לשון, אבל יוסף לא קולט, וכי איך אפשר ללמוד שבעים לשונות בבת אחת, עד שהוסיף לו אות אחת משמו של הקדוש ברוך הוא, וקרא לו יהוסף ואז למד, ובבוקר מיד¹⁶ שהגיעה שעתו של יוסף הצדיק לצאת מבית הסוהר לחפשי, מיד וַיִּרְצֶהוּ מֶן הַבּוֹר, לא זו בלבד שהודיעוהו על שחרורו ושהוא חפשי ללכת לנפשו, אלא שהריצוהו מן הבור חיש מהר, לבל ינשום אפילו רגע אחד נוסף את אור בית הסוהר, וכך יהיה בקרוב בעזרת ה', כאשר יהיו בני ישראל ראויים להיגאל, הקב"ה יחיש את פעמי הגואל, והגאולה לא תתמהמה אפילו רגע אחד.

♦ כבוד המלכות ♦

כיון שיוסף היה כל כך הרבה שנים בבית הסוהר היה צריך להתגלח, והנה אמרו במשנה; וְאֵלוּ מְגַלְחֵי בְּמוֹעֵד, הַבָּא מִמְּדֵינַת הַיָּם, וּמִבֵּית הַשְּׂבִיָּה, וְהַיּוֹצֵא מִבֵּית הָאֲסוּרִין, פִּירוּשׁוֹ, שאם אחד יצא מבית סוהר בחול המועד מותר לו להתגלח, אבל יוסף לא יצא בחול המועד אלא ביו"ט עצמו, בראש השנה, וביו"ט אסור להתגלח, אלא¹⁷ מפני כבוד המלכות שזה מצוה גדולה וצורך גדול, התגלח ע"י גוי¹⁸ ומי גלחו, שר המשקים גילחו, פרעה אמר לו; אתה אמרת לקרוא לו, אתה תגלח אותו! וגם החליף בגדיו.

♦ ויבא אל פרעה ♦

פרעה עדיין מעוצבן, הוא לגמרי מבולבל מהחלום, והנה יוסף מגיע, בחור בן שלושים, יוצא כעת מבור הכלא, שהיה עצור בתוכה שנים עשרה שנים, ומתייצב לפני פרעה, יוסף יודע ומבין שאם יצליח במשימתו הוא משוחרר מהכלא, ואם חלילה לא ימצא חן בעיני המלך, לא יפריע לאף אחד שימשיך לשבת בבור, דוקא שר בית הסוהר מאוד נהנה ממנו שם, הוא לא כל כך מעוניין שישוחרר, והנה בבת אחת אחרי כל כך הרבה

14. ר"ה י:

15. סוטה ל"ו:

16. החפץ חיים חייו ופעליו ח"ג תתתטו.

17. טעמא דקרא

18. מדרש שכל טוב פסוק י"ד

19. מדרש אגדה פ' ויחי בפסוק אבי השבעני, ועיין סוטה לו:

20. תנחומא ג'

את התבואה להכניסו באוצרות, ובאמת יוסף מסביר ומפרט בשפה נהדרת איך צריך להתכונן לשנות הרעב, אך כשנתבונן קצת לא מובן מה יוסף רוצה, הרי חכם לא מדבר דברים מיותרים²⁴ מי ביקש ממנו עצות, בקשו ממנו פתרון חלום ותו לא, עדיין לא התמנה ליועץ כלכלי, כידוע הסיפור באחד שהיה צריך פרנסה וניגש לעשיר וביקש ממנו שימנה אותו ליועצו, והעשיר ענה לו; קודם אני רוצה לנסותך, ובכן תן לי עצה איך אני מתפטר ממך?... ובכן מי ביקש מיוסף עצות? כל אחד מבין שצריך להתכונן לבאות, ואם יבקשו ממנו עצה, אז יגיד את דבריו, אלא שיוסף מסביר לפרעה שגם זה קשור לפתרון החלום, כי הרי החלום חלם בראש השנה, ובשמים דנים על התבואה בפסח, ואם כן מדוע חלם בראש השנה על תבואה, רק שכל החלום כל שנות השובע והרעב, כל מה שהקב"ה מבבל את המצרים והופך את עולמו הוא לא עבור התבואה, לא זה החשבון, זה רק המסיבה, אבל מה הוא הסיבה למסיבה, זה עבור דבר אחד בלבד, כדי שפרעה יקח איש חכם לתפקיד המיוחד שדורש הרבה חכמה, ועבור האיש הזה חלם פרעה את החלום בראש השנה שבה נידונים כל היצורים על פני האדמה.

♦ וִירָכַב אֹתוֹ בְּמִרְכַּבַּת הַמִּשְׁנָה ♦

יוסף מקבל את הבשורה המשמחת, פרעה אומר לו; אתה תהיה הממונה, אתה המשנה למלך! פרעה הסיר טבעתו מידו ונתנו על ידו של יוסף, מלבישו בגדי שש ומניח רביד זהב על צווארו, איזה כבוד מלכים, וגם זה לא מספיק אלא הוא מצוה לעבדיו להעבירו במרכבה בכל מצרים, יוסף הצדיק לא מתבלבל, אמנם זכה לגדולה, אבל היום יו"ט, היום הוא ראש השנה, אסור לנסוע במרכבה עם סוס, מה עושה יוסף הוא לא רוצה לעבור אפילו איסור דרבנו, של שביתת בהמה, התחכם יוסף ושינה מדרך העולם,²⁵ עד הזמן ההוא היה המנהג לנסוע במרכבה עם סוס אחד, ויוסף ביקש מפרעה²⁶ ונסע עם שני סוסים, כדי שלא יהיה איסור, כידוע שכשני אנשים יחד עושים מלאכה אחת בשבת, באופן שכל אחד היה יכול לעשותו לבד, לא עברו בכך על איסור מדאורייתא ופטורים, כי זה נחשב שינוי, וכל דבר שאם נעשה על ידי אדם פטור ואסור, באופן זה אם נעשה על ידי בהמה הרי זה מותר, וכך התחכם יוסף לשמור את החג, גם בשעה של התרגשות ושמחה בצאתו מבית הסוהר, והשי"ת המגביה שפלים עדי מרום, מינה אותו למלך על מצריים.

♦ וַיִּקְרָא פְרֹעֶה שֵׁם יוֹסֵף צְפֹנָת פַּעֲנָח ♦

יוסף מקבל שם חדש מפרעה, צפנת פענח, פירושו מגלה

חרטומי מצרים וחכמיה כבר שמעו, ופתרונותיהם לא מצאו חן בעיניו, אך פרעה החליט לבדוק, האם יוסף אומר סתם דברים או שהוא באמת איש קדוש שיודע דברים נסתרים, ולכן שינה פרעה בפרטי החלום ואמר ליוסף; חלום חלמתי והנה בְּחִלְמֵי הַנְּנִי עִמָּד עַל שְׂפַת הַיָּאֵר, אמר יוסף; סליחה, לא כך ראית²¹ שְׂפַת לֹא יִדְעָתִי אֲשַׁמְעֵה, לא ראית שאתה על שפת היאור, אלא שהנך עומד על היאור! פרעה ממשיך; וְהִנֵּה מִן הַיָּאֵר עֹלֹת שְׂבַע פְּרוֹת בְּרִיאֹת בְּשָׂר וַיִּפֹּת תֶּאֱרָ, ושוב יוסף מתקן ואומר; לא כך ראית אלא יְפֹת מְרָאָה וּבְרִיאֹת בְּשָׂר! פרעה; ראיתי וְהִנֵּה שְׂבַע פְּרוֹת אֲחֵרוֹת עֹלֹת אֲחֵרֵיךָ דְלוֹת וְרַעוֹת תֶּאֱרָ! אמר יוסף; לא כך ראית אלא רַעוֹת מְרָאָה וְדְקוֹת בְּשָׂר! ממשיך פרעה; וְהִנֵּה שְׂבַע שְׂבָלִים עֹלֹת בְּקִנְיָה אֶחָד מְלֵאֵת וְטְבוֹת! ענה יוסף; לא כך ראית אלא בְּרִיאֹת וְטְבוֹת! פרעה; וְהִנֵּה שְׂבַע שְׂבָלִים צְנֻמוֹת דְּקוֹת! יוסף; לא כך ראית אלא דְּקוֹת וְשְׂדוּפֹת קָדִים, התחיל פרעה תמוה בעצמו, ואמר; אני לא מבין, וכי היית מאחורי כשחלמתי?!

♦ וְעֵתָה יִרְא פְרֹעֶה אִישׁ נְבוֹן וְחָכָם ♦

יוסף פותר את החלום ומסביר לפרעה, שכבר כבר ממש מיד, יתחילו שנות שובע, ולאחריהם שנות רעב, אמנם שנות השובע יהיה רק במצרים, כפי שראה בחלום שהפרות עולות מן היאור, אבל הרעב יהיה גם בשאר ארצות,²² כפי שראה בחלום השבלים שזה לא קשור ליאור,²³ וְלֹא יִנְדַע הַשְּׂבַע בְּאֶרֶץ מִפְּנֵי הָרָעֵב הַהוּא אֲחֵרֵי כֵן, פירושו, שגם בשנות השובע עצמם, לא יהיה ניכר כל כך שהם שנות שובע, כלומר, שבדרך כלל בשנות שובע רגילים לבזבז, ורואים את השובע מתגלגל בחוצות [ובימינו בפחי האשפה] אך בגלל הרעב הצפוי, לא יבזבוז את השובע, ולא יראוהו בחוצות, אלא יהיה שמור באוצרות, מפני הרעב ההוא שעתיד להגיע אחרי כן, והקב"ה עשה ממנו שני חלומות זה אחר זה בלילה אחד, שלא כדרך החלומות להודיע כי הדבר מוכן ומזומן, וממהר האלקים לעשותו.

♦ הַיּוֹעֵץ הַתְּחִיל בַּתְּפִקִּיד לִפְנֵי מִינוּי ♦

הנה לכאורה בדבריו אלו, גמר יוסף את תפקידו, סך הכל בקשו ממנו לפתור חלום, אכן ברוך השם הצליח במשימתו, הפתיע את פרעה, גילה לו דברים נסתרים, כל השרים המזומים מחכמתו, פתר את החלום על הצד הטוב ביותר, וכעת עליו לסיים ולומר; שלום! ולצאת, אבל יוסף ממשיך לדבר, לא מסיים אלא נותן עצה לפרעה ואומר; וְעֵתָה יִרְא פְרֹעֶה אִישׁ נְבוֹן וְחָכָם וַיִּשְׁתָּהוּ עַל אֶרֶץ מִצְרָיִם, על פרעה מוטל כעת לדאוג, להכין מזון לשנות השובע, למנות איש חכם ונבון שיוכל לנהל את כל קיבוץ המזון, יש להפקיד פקידים על מצרים שיאספו

21. שינוי זה מוזכר במרגניתא דרבי מאיר, מפרימישלאן וכל השאר בתנחומא ג'

22. יריעות שלמה למהרש"ל

23. נצי"ב

24. קושית האלשיך, ות' בספר קהלת משה בשם גאון.

25. פ' תוספות הדר זקנים על התורה

26. מהר"ל דסקין

קח וְלָךְ, אל תישאר פה במצרים בשום אופן, במצרים זה לא מקום של צדקניות... לך מפה מידי!

♦ בנות צַעֲדָה עָלֵי שׁוֹר ♦

במצרים לא רוצים לדעת מה זה שמירת עיניים, בדיוק הפוך, מצרים זה מקום טומאה, הנוהג הוא לדבר, להסתכל, עם אנשים ועם נשים כדרך הרשעים, ואם יוסף לא ימצא חן בעיני הציבור מי יודע מה יהיו התוצאות, ואכן כולם רוצים לראותו, בנות צַעֲדָה עָלֵי שׁוֹר, בנות מצרים היו צועדות על החומה להסתכל ביופיו, והרבה בנות צעדו כל אחת ואחת במקום שתוכל לראותו משם, אבל יוסף הצדיק הוא בצדקו מתחילתו ועד סופו, יוסף הצדיק משפיל את עיניו, לא מסתכל, לא מרים את עיניו הקדושות, אך הגויות, בפרט בנות מלכים לא מוותרות, הן מנסות את כוחן, והיו משליכות עליו שירין וקטלין, נזמים וטבעות, כדי שיתלה עיניו ויביט בהן, יוסף נמצא לבד במערכה, כבר שנים שאין לו קשר עם אביו ואחיו הצדיקים, וכעת מוקף באלפי גויים, רשעים ארורים, מקום טומאה, אף אחד ממשפחתו לא נמצא שם, אין אף אחד בעולם שיספר לאביו איך הוא מתנהג, אצל אף אחד בסביבה שם לא יהא נחשב לחיסרון אם יוסף ירים קצת את העיניים ויסתכל, אדרבה מסתכלים עליו מוזר ולא נורמלי שהוא לא מרים את עיניו, ויתכן גם שהציבור יגידו לפרעה שיוסף לא מתאים לתפקיד, וגם אם הוא יודע לפתור חלומות, שימשיך לפתור חלומות בבית סוהר... שליח ציבור צריך להיות מעורב בדעת עם הבריות! אבל יוסף הצדיק יושב לו במרכבתו ולא מעניין אותו כלום, לא מפחד משום דבר בעולם, שיגידו מה שרוצים, שיצחקו, שיתעצבנו, שיחזירו אותו לכלא, רק דבר אחד ויחיד מונח לו בראש, אֶת הָאֱלֹקִים אֲנִי יָרָא! לא היה מביט בהן, לא מרים עפעף, אמר לו הקדוש ברוך הוא; אתה לא תלית את עינך והבטת בהן, חייך שאתה נותן לבנותיך פרשה בתורה, שעתידים בנות צלפחד לזכות, שעל ידן נוסף פרשה בתורה. ולכן זכה יוסף לירש שני עולמות.

♦ אֵיךְ הִקְדַּשְׁתָּהּ? הוּא בְּעֵינַיִם עַל הַדְּרָךְ! ♦

יוסף הצדיק בזכות מלחמתו עם היצר, הכניס ונתן כח ותוקף לכל יהודי ויהודי עד סוף כל הדורות לעמוד איתן בכל נסיונות הקדושה, כל אחד יכול יותר בקלות לנצח את יצרו בזכות יוסף, כי הוא כבר פתח את הפתח, הוא כבר כבש את הדרך, ולכן אם חלילה משהו לא עומד בנסיונותיו, כשיגיע לעולם העליון, וישאלוהו; מפני מה לא עסקת בתורה? ³⁰ אם אומר נאה הייתי וטרוד ביצרי, אומרים לו; כלום נאה הייתי יותר מיוסף, כי יוסף כבר כבש לכל אחד את הדרך, וכל אחד יש לו את הכח להתגבר.

דברים נסתרים, ²⁷ אצל המצרים, היה השם הזה מורה על חשיבות שם של שררה וממשלה אבל יוסף לא קיבלו, לא השתמש בשם הזה, לא רצה להתייחס לשם שקראו פרעה אלא המשיך לקרוא לעצמו בשמו העברי בשם הקדוש שקראה לו אמו הצדקת רחל בשעת לידתו "יוסף" שם שכולו חיבור לה', שם המבטא את התפילה ממעמקי הלב של אימו; יֹסֵף ה' לִי בְּן אֲחֵר, את השם הזה הוא יפרסם, וישתמש בו בתוככי מצרים הטמאה, וכך יישאר קשור לה', וכך כתוב מיד בהמשך הפסוק; וַיֵּצֵא "יוסף" עַל אֶרֶץ מִצְרַיִם, ולכן בכל המכתבים והפקודות ששלח בכל ארץ מצרים כדרך המושל חתם רק בשם "יוסף", ולא צפנת פענה, כי לא רצה להתפעל ולהשתמש על גופו שם מצרי, אלא רצה להישאר בקדושתו, ועד יום מותו אחרי מלוכה של שמונים שנה, עד גיל מאה ועשר, השתמש רק בשם "יוסף" וכשהניחוהו בארון והיה צריך לכתוב את שמו, כמו שמצוין על ארונות המלכים את שמותיהם, גם אז לא נכתב על ארונו אלא שמו "יוסף".

♦ וַיַּעֲבֵר בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם: ♦

והנה שוב נסיון, היצר הרע לא נותן מנוח, מלחמה תמידית צריך להילחם, מעבירים את יוסף במרכבה בכל מצרים, כבר שנים שיוסף לא ראה את אור השמש, שנים ישב בבדידות בבור חשוך, כעת יצא מאפילה לאורה, לאדם מן השורה היה מתחשק לראות את אור היום, לראות אנשים, לראות את הרחוב שוקק החיים, לראות קצת את השמש זורחת, והיצר מכניס גם קצת כוונה לשם שמיים, הרי כך יוכל לברך; בְּרוּךְ אַתָּה ה' יוֹצֵר הַמְּאֹרוֹת, ביותר כוונה, לא כמו עיוור, ובפרט שכעת יוסף יוצא למלוכה, הוא צריך לנסות למצוא חן בעיני המצרים, הם לא יודעים את מי המליכו עליהם, הרי חדשות מוזרות הם שומעים, לוקחים עבד עברי, שהיה אסור שנים בבית כלא, בתור פושע לא מוצלח, הרי כל אחד מבין שמי שנקלע לבית סוהר המצרי, לא נשלך לשם עבור אי הנחת תפילין, או עבור תפילה ללא כוונה, במצרים יושבים בבית סוהר פושעים למהדרין, אכן גם ברחוב מסתובבים פושעים, אלא שהם "מוצלחים" כי לא תפסו אותם, הם מצליחים להסתיר את מעשיהם, רק אלה ה-לא מוצלחים, אלה שתופסים אותם על חם, נשלחים לכלא, ופתאום בבת אחת ²⁸ מִבֵּית הַסּוּרִים יֵצֵא לְמִלָּה, נכון! שמעו שהוא מצא חן בעיני פרעה, פרעה שמע שהוא כבר בעל נסיון בפתירת חלומות, וגם הצליח לפתור לפרעה את חלומו מאוד יפה, אבל בכל אופן אם הוא רוצה להיות משנה למלך, צריך עוד דברים, לא רק לפתור חלומות, צריך גם להתעסק עם העם, ובכלל, לא מעניין אותם הרבה את החלומות של פרעה, הם צריכים, שהמשנה למלך יתנהג אתם כדרכם של המצרים, להיות מותאם לסוג החיים של המצרים, במצרים אין מושג של צניעות, כזכור, כשהגיע אברהם אבינו עם שרה אמנו למצרים, ופרעה לקח אותה וקיבל נגעים ומכות עד שהבין שהיא אשתו של אברהם, ²⁹ מיד ציווה פרעה לאברהם ואמר לו; הֲנִה אֲשַׁתְּךָ

27. בני יששכר ניסן ד' י'

28. קהלת ד'

29. רש"י י"ב י"ט

30. יומא לה:

לה³⁶ שטר אירוסין ושטר כתובה, והיא ילדה לו, שני בנים, שם הבכור מנשה ושם השני אפרים.

◆ כי נשני - כי הפרני ◆

הרבה מתפלאים על יוסף הצדיק, הנה עד עכשיו היה בבית סוהר, לא היה יכול לעשות כלום, אבל כעת שנעשה מלך, הוא יכול לעשות מה שהוא רוצה, מדוע לא הולך לבקר את אביו היושב ומתאבל עליו, מדוע לא מודיע לו שהוא חי, לכל הפחות שישלח לו מכתב,³⁷ אלא לפי שהחרימו השבטים את כל מי שיגלה ליעקב, שיוסף חי ושתפו השבטים את הקב"ה עמם, והקב"ה הסכים לזה, ורצה שכך יהיה כדי שיתגלגל הדבר שיעקב יירד למצרים, ואם היה יעקב יודע שיוסף חי במצרים היה מבזבז את כל הונו, לגאול אותו מצרתו, והיה מצווה עליו לשוב לארצו, ועל ידי זה הייתה מתקלקלת כל תקנת הגלות, וכשם שהחרם הזה חל על כולם, חל גם על יוסף עצמו שאסור היה לו לגלות לאביו, והיה צריך ליוסף כוחות³⁸ על אנושיים להתאפק, ולהתנהג במצרים כאילו שכח מאביו, לכן כשנולדו לו שני בנים, קרא לבכור מנשה, לשון שכחה פירושו להודות לה' שנתן לו את כח האיפוק שה' עשה, שאשכח את בית אבי, ולשני קרא אפרים, שה' עזר לו לפרות ולרבות במצרים, אלא שהטעמים לקריאת השמות, לא הוציא יוסף מפיו, שהרי לא גילה לאף אחד את הטעם אלא שהקב"ה הרואה ללב, ידע שזה כוונתו, לכן לא כתוב "כי אמר נשני", "כי אמר הפרני".

◆ יעקב אבינו ◆

יעקב אבינו יושב ובוכה, כבר עשרות שנים מתאבל על בנו, יודע הוא שהסיפור עם יוסף לא חלק, אפילו אם היה לו איזה מחשבה³⁹ שבאמת יוסף נהרג ונטרף על ידי חיה רעה, אבל כעבור שנה, כשראה בעצמו שהוא לא מתנחם, הבין למפרע שלפני שנה כשהגיע אליו השמועה, עוד היה יוסף חי, שהרי לאחר שתים עשרה חודש נגזר על המת שיהיה נשכח, ואילו היה מת למה אינו מתנחם, אבל מי יודע אולי כעת מת, כי אם הוא חי למה הוא לא מגיע, וכך היה בוכה כל השנים, בשנים הראשונות, היה אביו הזקן, יצחק אבינו, מגיע אליו לבקרו והיה משתתף בצער, אחר כמה שנים נפטר יצחק אבינו, וקברו אותו עשיו ויעקב במערת המכפלה, ובאותו יום שנפטר יצחק⁴⁰ באותו יום ממש יצא יוסף מבית האסורים, בזמן שירד אבינו יצחק

עוד זכה³¹ יוסף בזכות שמירת עינו, שאין שולט בזרעו עין הרע, ולא רק זה, אלא גם כל יהודי הרוצה להינצל מעין הרע, יכול לומר לחש; אנא פלוני בר פלוני מזרעא דיוסף קאתינא דלא שלטא ביה עינא בישא, וגם אם אינו באמת מזרעו יכול לומר כך, כי כל בני ישראל נקראים זרעו, כיון שכלכל אותנו ברעה וככתוב (עמוס ה') אולי יחנן ה' אלקי צ-באות שארית יוסף, וכך אנו מתפללים בימי הסליחות; אולי ירחם שארית יוסף. עוד זכה יוסף בזכות שמירת עינו בענין אכילת קדשים, כיזוע שבבית המקדש שהיה בחלקו של יהודה ובנימין, היו נאכלים קדשים קלים לפני מן החומה, למשל קרבן פסח, אפשר לאכול בכל ירושלים, רק שיהיה בתוך החומות שאם יצא הבשר, חוץ לחומה, הרי זה נפסל, ונקרא "יוצא", אבל משכן שילה שהיה לפני בית המקדש והיה קיים שלש מאות שישים ותשע שנים, בחלקו של יוסף,³² היו נאכלים קדשים קלים ומעשר שני, בכל הרוצה, בכל מקום שמשם אפשר לראות את משכן שילה.

◆ חדר לספר כי אין מספר: ◆

יוסף³³ עבר בכל מצרים בדק את השדות, הכין את האוצרות, לאגירת מזון, ואכן מיד התחילו שבע שנות השובע, ויוסף הפקיד פקידים לקחת מס, חמישית מהתבואה של כל אחד לאוצר המלך, בתחילה היה כל אחד מודד את התבואה, כמה כמות התבואה שמביא למלך, והסופר של יוסף היה רושם את הכמות ומכניס לאוצר, אך משהתרבה התבואה, הפסיקו האנשים למדוד ולספור, רק חילקו את התבואה לחמש חלקים והביאו חמישית ליוסף, בלי מספר, וכיון שכך, חדל הסופר של יוסף לרשום ולספור, כי האנשים הביאו בלי מספר.

◆ וליוסף ילד שני בנים ◆

יוסף הצדיק התחתן עם אסנת³⁴ שהתגדלה אצל פוטיפרע, אבל קודם שהתחתן גיירה כדת וכדין, שתהיה יהודייה כשרה, ואיך אפשר לגייר במצרים הרי צריך להתגייר בפני בית דין, אלא שבמקום שהשכינה נמצאת לא צריך בית דין, והרי השכינה הייתה עם יוסף, כמו שכתוב ויהי ה' את יוסף והשכינה גלתה עמו למצרים, לכן לא היה צריך בית דין, וגיירה כהלכה, וכתב

31. ברכות כ'. ברכות נ"ה:

32. זבחים ק"ח:

33. אור החיים

34. לדעת חכמי צרפת שהובא ברמב"ן פרשת אמור (כד י) שקודם מתן תורה, הולכים אחר הזכר, וכיון שהיתה בת שכחם היתה צריכה גיור, והרמב"ן חולק שמזמן ברית בין הבתרים היה להם דין ישראל והולכים אחרי האם.

35. חתם סופר דרשות ח"ג עמוד קט"ז

36. רש"י מח ט

37. שי לתורה פ' ויגש בשם הגרי"ז

38. אלשיך מ"א נ"א

39. עיין של"ה בשם הרמ"א

40. מגלה עמוקות ד"ה ויהי מקץ (השלישי), וכ"ה בחמדת הימים, וכן בסדר עולם רבא פ"ב אמרו; בו בפרק מת יצחק, אלא שהגרי"א הגיה דלאו דוקא אלא שנה קודם לכן.

בראש עמד להם שהם אחי יוסף, הם החליטו למסור נפשם עליו, יהיה מה שיהיה, יורדים במסירות נפש להחזיר את יוסף לאביו.

♦ וְיוֹסֵף הוּא הַשְּׁלִיט ♦

יוסף הצדיק לא שוקט על שמריו, הוא גם יודע שיש רעב בארץ ישראל, הוא גם מבין את הדבר הפשוט שעוד מעט הולך להיות, שעוד מעט יבואו כאן אחיו לקנות אוכל, ומי כמוהו מבין שהקב"ה הופך את כל העולם, מסבב את כל העולם כרצונו, משפיע שובע בעולם, מביא רעב לעולם, מראה חלומות לפרעה, מכניס את שר המשקים והאופים לבית סוהר, והפלא הכי גדול "וְיוֹסֵף הוּא הַשְּׁלִיט" יוסף העברי מושל על הממלכה הגדולה במצרים.

♦ בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים ♦

כל העולם, הכל, הקב"ה מסובב רק עבור בניו, כל העולם נברא בשביל ישראל שנקראו ראשית, רק עבור זרע אברהם יצחק ויעקב, כל העולם משתגע, כל אחד חושב שהוא מבין, המצרים חושבים; שר האופים נכנס לבית סוהר בגלל שנמצא אבן בקמח שאפה, ושר המשקים, בגלל הזבוב שנפל בכוס, הם לא נזהרו, לכן נענשו, ומסתבר שהיה להם גם איזה הסבר טבעי למה יש שובע ולמה יש רעב, כי כך טבע העולם, אחרי שובע גדול מגיע רעב, אבל האמת ברורה, כולם כל הגויים והחכמלוגים שלהם כולם טפשים, לא יודעים, לא מבינים, נכון שחרטומי מצרים מחשיבים עצמם לחכמים, ויתכן לפעמים שהם יודעים או רואים בכוכבים דברים שהולך להיות, אבל לאף אחד אין מושג, למה? מדוע? אבל יוסף יודע, שום דבר לא קורה לבד, אין טבע, אין מקרה, מקטן ועד גדול הכול בכל הקב"ה מנהיג, כל מקרה הוא נס, כל טבע בהשגחה פרטית, ואכן יוסף מדקדק במעשיו קלה כבחמורה, הוא חושב טוב מאוד איך להתנהג עם אחיו, הוא יודע גם יודע, שהכל יבוא לחשבון ליום הדין, כל צער שעושים לחבר כל מריבה שעושים עם אח, הכל נרשם בשמים, אי אפשר להעלים כלום, עין רואה ואוזן שומעת, כל מילה שמדברים כאן למטה, הכל נרשם שם למעלה, ולכן⁴¹ חשב יוסף טוב מאוד על כל מה שהולך לדבר עם אחיו הצדיקים, שלא יהיה חלילה שום נגיעה של נקמה, יוסף הבין מה רוצים ממנו בשמים, שעל אף שעליו לדאוג לקיום החלומות או אפילו לצער אותם כדי לכפר על חטא המכירה, בכל זאת עליו להישמר מכל קצה נדנדוד של נקמה, וזה באמת עבודה קשה עד מאוד צריך לזה הרבה יראת שמים, ואכן יוסף חישב בדיוק איזה מילים עליו לדבר, ואלו פעולות עליו לעשות, והכל בגלל גודל פחדו מה' יתברך כפי שזה היה

לבור, באותו פרק הריצו את יוסף מן הבור, כשהגיע קיצו של יצחק אז חי יוסף, וכיון שיעקב היתה נפשו קשורה בנפשו של יוסף, לכן כשיוסף יצא מהבור ועלה לגדולה, על אף שהיה חרם שלא לגלות ליעקב שיוסף חי, ולכן לא ידע, בכל זאת הרגיש יעקב איזה שהוא שמחה בלב, על יוסף.

♦ וַיֵּרָא יַעֲקֹב כִּי יֵשׁ שָׁבֵר בְּמִצְרַיִם ♦

כשהתחילו שנות הרעב, היה רעב בארץ מצרים ובארץ כנען, כל סביבתו של יעקב, הגויים שהתגוררו שם, היו יורדים למצרים לקנות אוכל, כולם שמעו את החדשות שבמצרים ניתן להשיג תבואה, וכמו כן גם בני יעקב ידעו מזה, אבל לא היה להם עדיין צורך, כי היה להם בינתיים מספיק תבואה, אולי יעקב עצמו לא שמע, הוא לא יוצא מביתו, הוא עדיין מתאבל, בוכה, שרוי בצער, אבל בשמים כבר רוצים לקרב את התגלותו של יוסף, כבר מתקרב הזמן להשלמת השנים שיעקב אבינו צריך להיות בצער, גם צריך כבר להתחיל את ענין של גלות מצרים, ובכן⁴² משמים מגלים ליעקב שיש לו איזה תקוה במצרים, לא דברים ברורים לגמרי, ליבו פועם, ליבו אומר לו משהו... כדאי לבדוק... מה יש במצרים... יעקב בעצמו לא מאמין, הוא עצמו לא מקבל את הדברים כפשוטן, אבל הלב מרגיש, משהו כאן לא ברור... מצרים... יוסף...! יעקב אפילו לא מוציא מהפה, מה יש לו בלב, אבל הוא קורא לבניו, ואומר להם; הִנֵּה שָׁמַעְתִּי כִּי יֵשׁ שָׁבֵר בְּמִצְרַיִם, איך הוא שמע? ממי הוא שמע? וכי הסתובב ברחוב, והתורה אומרת וַיֵּרָא יַעֲקֹב, יעקב ראה, איך ראה עד מצרים? אלא לא מדברים כאן על ראיית העין ושמיעת האוזן, מדברים על ששמע ברוח הקודש, וראה בראיית הלב, ויעקב אומר לבניו רְדוּ שָׁמָּה וְשִׁבְרוּ לָנוּ מִשָּׁם וְנַחֲיָה וְלֹא נָמוּת,⁴³ יעקב לא מזכיר בלשונו לא תבואה, ולא אוכל, יֵשׁ שָׁבֵר, וְשִׁבְרוּ לָנוּ, זה לשון שאפשר להבין בכמה אופנים, הבנים הבינו שזה לשון מכירה, שיקנו אוכל, אפשר להבין גם מלשון שוד ושבר, כי הרי יעקב ידע שיש גזירת גלות, ויתכן שכעת זה מתחיל, ואפשר להבינו גם בלשון תקוה, אבל את זה יעקב לא גילה לבניו.

♦ לָמָּה תִּתְרָאוּ ♦

אמר להם יעקב לבניו; הִנֵּה שָׁמַעְתִּי כִּי יֵשׁ שָׁבֵר בְּמִצְרַיִם רְדוּ שָׁמָּה וְשִׁבְרוּ לָנוּ מִשָּׁם וְנַחֲיָה וְלֹא נָמוּת, והאחים הקדושים כששמעו את הדברים כל כך שמחו, הרי כבר הרבה שנים הם מצפים, מחכים וממתנינים להזדמנות הזאת, כבר מזמן התחרטו על המכירה וחיפשו הזדמנות, מתי כבר נוכל לרדת למצרים לחפש את יוסף, וכעת, איזה שמחה, יעקב עצמו שולח אותם יחד למצרים, וַיֵּרְדוּ אֲחֵי יוֹסֵף עֲשָׂרָה לְשִׁבְרֵי בְּרֵאשִׁית לְמִצְרַיִם, הלכו למצרים לקנות אוכל, אבל בראש עמד להם דבר אחר לגמרי,

41. עיין רבה צ"א ו' רואה ואינו רואה שומע ואינו שומע

42. רבינו בחיי

43. תרגום אונקלוס, על הפסוק ויתנכר עליהם, דברי יחזקאל, מרן אדמו"ר מויזניץ שליט"א.

עבד, וגם לא יוכל אחד מהם לקנות הרבה לסחוב על גמלים, ולשלוח חמור אחד, כמה כבר יישאר אחרי מאכל של השליח וגם החמור בדרך, הרי בהגיעו לביתו יבוא ריקן ויהיה צריך מיד לחזור ויהיה חוזר ושב ואין בידו כלום, ולכן בוודאי יבואו כולם כך חשב.

מורגל בפיו; אֶת הָאֱלֹקִים אֲנִי יָרָא: ולכן יוסף הוא השליט, לא רק על מצרים אלא גם והעיקר, על עצמו⁴⁴ על היצר שלו הוא שולט, צדיקים ליבם ברשותם, לא היצר הרע שולט עליו, ואם רואים בהנהגתו דברים תמוהים, צריך להתייגע ולהתאמץ להבין את דרכי עד כמה שידינו מגעת.

♦ וַיִּבְאוּ אֶחָיו יוֹסֵף ♦

יוסף⁴⁸ הושיב שומרים על כל הפתחים ואמר להן; ראו, כל מי שיכנס לעיר לקנות אוכל כתבו שמו ושם אביו, ולערב הביאו לי פתקים, עשו כך, כיון שבאו בני יעקב כל אחד ואחד נכנס בשער שלו, וכתבו את שמותם ושל אביהם, לערב הביאו פתקם לפני יוסף זה קורא ראובן בן יעקב, ואחד קורא שמעון בן יעקב, ואחד לוי וכן שאר השוערים כל אחד ואחד את שלו, מיד אמר להן יוסף תסגרו את האוצרות, ותשאירו פתוח רק אוצר אחד, ונתן את שמותיהם לבעל האוצר, ואמר לו; ראה, כשיבואו אנשים אלו לידך, תפוש אותם ושלח אותם לפני, עברו שלשה ימים ולא באו, יוסף לא ממתין הרי חבל על הזמן, הם כבר במצרים, מדוע שלא יבאו אליו, יקיימו את החלום ונגמר הסיפור, אמנם משהו לא מסתדר לו מדוע לא רשמו את שמו של בנימין, הייתכן שבנימין לא הגיע? מיד לקח יוסף שבעים גיבורים מבית המלך יחד עם בנו מנשה לידע היכן הם, נתן לו סמנים להכירם, ומצא אותם שהיו מפוזרים בעשרה שווקים, מיד תפשו אותם והביאום לפני יוסף.

♦ וַיִּרְדּוּ אֶחָיו יוֹסֵף עִשְׂרָה לְשָׁבֵר בַּר מִמְצָרִים: ♦

יעקב⁴⁵ אבינו, כשביקש מבניו לרדת למצרים אמר להם; אתם גיבורים, אתם נאים, אל תכנסו למצרים בשער אחד, ואל תעמדו במקום אחד, שלא ישלוט בכם עין רע, והאחים שמחו לקיים פקודת אביהם גם כדי לנצל את ההזדמנות ולחפש את יוסף בכל מקום אפשרי, ואכן נכנסו בעשר שערות משערי העיר, כל אחד משער אחר, והתפזרו בעיר בעשרה שווקים לחפשו, והנה יוסף כבר ממתין ומצפה מתי יבואו אחיו, רואה הוא כבר את התגשמות חלומותיו, זוכר הוא שחלם שאחיו משתחוים על עניין תבואה, בזמנו לא ידע איך יתקיים הנבואה הזאת, אבל כעת הוא כבר רואה ומבין שבקרוב יצטרכו אחיו לקנות תבואה במצרים, אבל חשב יוסף שלא לחינם הראו לו את החלומות, אין זה סתם חזיונות כדי שיידע את העתיד לבא, לא בשביל כך הראו לו חלום נבואי אלא זה⁴⁶ הוראה וציווי מן השמים שעליו להשתדל שיתקיימו, כי חלום אמיתי הוא כעין נבואה, ואם היה מתנהג אחרת שלא כפי שהראוהו מן השמים היה בזה חטא, כי זה דומה לנביא שקיבל נבואה ועובר על נבואתו.

♦ וַיִּרְא יוֹסֵף אֶת אֶחָיו וַיִּפְרָם ♦

יוסף כבר ממתין, הנה יבואו האחים ישתחוו, החלום יתקיים, ואז יידע שכבר יוכל להתגלות, ואביו גם יגיע ויתקיים החלום השני, אבל מה רבה הייתה אכזבתו כשראה שבאמת הנתונים שרשמו לו, היו נכונים, רק עשרה אחיו הגיעו, ואחיו בנימין לא נמצא עמם, והרי⁴⁹ החלום היה שכולם כל האחים ישתחוו לו, ואם בנימין לא נמצא, פירושו שהחלום עדיין לא התקיים ועדיין צריך לשמור על זהותו בסוד, כי אם יגיד להם אני יוסף אחיכם, ויאמר להם מהרו ועלו אל אבי וישלח העגלות, היה יעקב בא מיד ללא ספק, והרי החלום הראשון היה שישתחוו לו האחים ללא יעקב, אך מה עושים איך מביאים את בנימין, ואיך עושים שהאחים לא יכירו אותו בטרם עת, מה עשה? הניח את מצנפתו שעל ראשו באופן שיכסה גם קצת מהפנים,⁵⁰ שינה את קולו, דיבורו, ותנועותיו, שינה קצת את מראהו, והעליל עליהם עלילה נוראה,⁵¹ לא סתם לומר להם שהם גנבים או לסטים, שעל זה

♦ וַיִּזְכֹּר יוֹסֵף אֶת הַחֲלֻמוֹת ♦

ובכן, התבונן יוסף בחלומותיו, החלום הראשון; וְהִנֵּה אֲנִי חֹמֵר מִצֵּמֶת אֶלְמִים אֶלְמִים בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה, לא מוזכר בחלום שום רמז לאביו יעקב אלא רק האחים, לעומת זה בחלום השני וְהִנֵּה הַשָּׂמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאֶחָד עֶשְׂרֵת כּוֹכָבִים מִשְׁתַּחֲוִים לִי, כאן מרומז שגם יעקב יבא וישתחווה, פירושו שבתחילה יבואו האחים לבד ואחר כך גם אביו. אבל⁴⁷ דאג יוסף במחשבתו, מה פתאום שיבואו האחים, הרי סבי אברהם אבינו, כשהיה צריך להביא את רבקה שלח עשרה גמלים, אם כך גם אבי יוכל לשלוח כמה עבדים, או אפילו ישלח עמהם אחד האחים עם כמה גמלים שיקנה ויביא תבואה למחיתם שישפיק להם לכל שבע שני הרעב בפעם אחת, מה עשה יוסף? עמד וגזר שלוש גזירות; א' שלא יכנס עבד ויקנה תבואה. ב' שלא יכנס אדם בשני חמורים. ג' שלא יכנס אדם עד שיכתוב שמו ושם אביו ושם זקנו. כך היה בטוח, שכל אחיו יצטרכו בעצמם לבא למצרים, כי לא יוכלו לשלוח

44. הדר זקנים

45. תנחומא, והדר זקנים.

46. ע"פ רמב"ן מ"ה ט', והעמק דבר שם, ובפרק מ"א פסוק נ"א

47. שפתי כהן ד"ה ויוסף הוא השליט

48. תנחומא והדר זקנים

49. רמב"ן מ"ב ז-ט'

50. אלשיך

51. שפתי כהן

ואנחנו מוכנים לכך להרוג או ליהרג! אמר להם; הוא אשר דברתי אליכם להרוג בני העיר באתם! מנחש אני בגביע שלי ששנים מכם החריבו כרך גדול של שכם, ומסתבר שגם כעת אתם רוצים לעשות כך למצרים! עוד רואה אני בגביע, שאתם מכרתם את אחיכם לערביים, [כלומר; זה לא אבידה, שנאבדה בטעות, אלא אתם איבדתם אותו במו ידיכם], השבטים חשבו לעצמם, אולי הוא שמע איזה שמועה, ואינו יודע בניחוש הגביע, לכן אמרו לו; מי החריב את שכם? הקיש בגביע, ואמר להם; שמעו ולוי שמם! מיד נזדעזעו ונבהלו, ולא ענו דבר~! אמר להם יוסף; נשבע אני בחיי פרעה, כי מרגלים אתם, וכך היה יוסף מתנהג, כשהיה יוסף רוצה לישבע לשקר היה נשבע בחיי פרעה לפי שהיה שונא חיותו של פרעה.

♦ שנים עשר עבדיך אחים אנחנו ♦

ראו השבטים כי הם נפלו כאן לעלילה מסוכנת, ורצו להוכיח את צדקתם, כי הם לא מרגלים, ובכן אמרו לו; שנים עשר עבדיך אחים אנחנו, כלומר הרי כל אחד יודע שלהיות מרגל זה מסוכן, ואין דרך בני אדם לשלוח את עשר בניו לתפקיד כזה, ואם תחשוב שיש לאבינו עוד בנים רבים לא ולא, יש לו רק שנים עשר, אמר להם יוסף, והיכן השנים? אמרו לו, הקטן נמצא עם אבינו היום, והאחד איננו! אמר להם, יתכן ששלח אתכם לרגל, כי הוא אוהב את בנו שנשאר אצלו יותר מכולכם, ובכן אם ישלח את בנו שהוא אחיכם הקטן, כדי להצילכם, יאמנו דברים שאתם לא מרגלים.

♦ ויאסף אתם אל משמר שלשת ימים ♦

לקח אותם ואסר אותם שלשה ימים, וכיון שאין הקב"ה מניח צדיקים בצרה שלשה ימים מלאים, אמר להם יוסף כבר ביום השלישי; זאת עשו וחיו, את האלקים אני ירא, ולכן אניח לכם להביא לביתכם מזון למחייה, ובזאת אבדוק אתכם, אח אחד מכם ייאסר בבית סוהר ואתם תעלו ותביאו את אחיכם הקטן, ובזאת אאמין לכם שאינכם מרגלים.

העונש לא כל כך נורא, הגנב משלם כפל, הליסטים אפשר להענישו שישלם שבעתיים, אבל "מרגל" זה עלילה לעניין, זה עלילה נוראה, הרי למרגל כל הייסורים וכל מיתות שבעולם לא מספיקים לו, כי הוא מעורר מלחמות וגורם הריגת נפשות, וגורם שבי וביזה לזה הפחידים והתקיף אותם בעלילה שהם מרגלים. ויוסף ראה שהם בכלל לא מכירים אותו, ולא צריך לשנות את עצמו, כי הם לא הכירו אותו עם זקן מגודל, כי כשהיה בן שבע עשרה עוד לא היה לו זקן.

♦ ויתנבר אליהם וידבר אתם קשות ♦

חשב יוסף, מה אמר להם כדי שיביאו את בנימין, אם אגזור עליהם איזה גזירה, או אעליל איזה עלילה, ⁵²הרי יתחילו לחקור עלי, והרי בקל יתוודע להם שאני יוסף, שאם ישאלו על המשנה למלך, מי הוא, הרי היו משיבים להם, הלא שלכם הוא כי עברי הוא, ואם יחקרו יותר, יסופר להם שפוטיו קנה אותו מיד הישמעאלים, וכן יחקרו בחכמתם הלאה ואז כשיסתכלו בו, יכירו אותו מיד, אף כי יצא בלא חתימת זקן, בכל זאת כשיש איזה הכרה וסברה, היו מכירים אותו, ולכן התחכם לומר עליהם מרגלים אתם, ובאופן זה יפחדו לשאול עליו, כי כולם יאמרו להם; מה לכם לידע, הרי זה אשר דיבר אליכם המשנה לומר; מרגלים אתם, ותחקרו לידע כל דבר.

♦ ויאמר אליהם מרגלים אתם ♦

נטל הגביע והקיש בו, אמר להן אני רואה בגביע שלי כי מרגלים אתם, וכך דרך מרגלים נכנסים בעשר שערים ואחר כך מתאספים במקום אחד, אמרו לו; אנחנו אנשים ישרים, אמר להם; למה לא נכנסתם בשער אחד, אמרו לו; כך צונו אבא אל תכנסו בשער אחד מפני עין הרע, אמר להן יוסף אם כך מדוע אתם מסתובבים בשווקים ובמקומות פרוצים הרי אתם חוששים על עין הרע, והיכן צוואת אביכם? אמרו לו; אבידה נאבדה לנו והיינו מחפשים אותה שם, אמר להם; איזה אבידה? אמרו; אחינו נמכר למצרים לעבד ואנחנו מחפשים אותו! אמר יוסף; ואילו מצאתם אותו, ויבקשו עליו ממון הרבה האם תפדוהו? אמרו לו; כן! שוב שאל יוסף; ואם יאמרו לכם שלא יחזירוהו בשום ממון מה תעשו? אמרו נילחם עליו בכל מחיר,

52. עץ יוסף על מדרש רבה

53. תלמיד הר"ן על התורה

עיצוב ועימוד: בהירות
b65271000@gmail.com

ניתן להשיג בטל': 053-314-1925
ובמייל: wa052052@gmail.com

